

DEZBATEREA STATISTICĂ DESPRE VIITORUL RĂZBOAIELOR – ESEU BIBLIOGRAFIC

*Dr. Mihai Zodian**

Steven Pinker, *Îngerii mai buni ai naturii noastre. De ce s-a diminuat violența*, Editura Publica, 2019 [2011], p. 888.

Bear F. Braumoeller, *Only The Dead: The Persistence of War in The Modern Age*, Oxford University Press, 2019, p. 314.

Nils Petter Gledish (coord.). 2020. *Lewis Fry Richardson. His Intellectual Legacy and Influence in the Social Sciences*. Heidelberg: Springer, p.156.¹

Caracteristicile statistice ale războaielor și viitorul fenomenului au atras atenția publicului, odată cu celebra lucrare a lui Pinker, *Îngerii mai buni ai naturii noastre*, tradusă acum câțiva ani. Autorul argumenta că trăim în cea mai pașnică perioadă din istoria ultimilor sute de ani, în sensul în care amenințările la adresa vieții cetățenilor au atins un punct minim istoric, incluzând violența privată, războaiele, criminalitatea, pedepsele etc. (Pinker 2019, 14-21). Ideile sale au trezit o mulțime de critici și de laude, care inspiră o parte a abordărilor lui Braumoeller, din *Only The Dead* și din lucrarea coordonată de Nils Petter Gledish. Tema este importantă în condițiile crizelor începute odată cu intervențiile rusești în Ucraina, începând cu 2014, și din Taiwan.

Câteva precizări sunt necesare. Discuția nu se referă la chestiuni practice, precum dimensiunile războiului, război hibrid și alte subiecte asemănătoare. Participanții sunt preocupați de investigarea unor trăsături importante pentru explicația fenomenului, cum ar fi ocurența, frecvența, probabilitatea declanșării sau costurile definite ca morți

*** Dr. Mihai ZODIAN este cercetător științific gradul III în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”.**
E-mail: zodian.vladimir@unap.ro

¹ N.A.: Textul este inspirat de impresionantul syllabus realizat de Jack Levy pentru cursul de teorii ale păcii și războiului, URL: <http://home.uchicago.edu/~mjreese/CurrentStudents/LevyPOLSGR8832.pdf>

în lupte (Geller și Singer 1998). Perspectivele din care sunt privite sunt cea statistică și inductivă, mai curând decât o perspectivă teoretică.

Pentru Pinker, lumea devine mai bună, dar traseul este complicat. Estimată procentual, precum riscul individual de a fi victima unei agresiuni fizice, îmbunătățirea condiției umane este concluzia unei interpretări de anvergură, care combină istoria și statistica. Aceste rezultate, poate uimitor, ar fi o conjuncție a unor tendințe diferite, unele acționând pe o scală milenară, precum apariția statelor, centralizarea autorității publice, Iluminismul, pacea între marile puteri, reducerea severității conflictelor după 1990 și creșterea importanței drepturilor omului (Pinker 2019, 14-21). Printre altele, autorul evidențiază aici și reducerea drastică a războaielor interstatale, inclusiv a celor dintre marile puteri și subliniază scăderea severității lor, definită ca procentul pierderilor în lupte, raportat la totalul populației, care a devenit centrul controverselor.

Limitele tezei au fost asumate de către autor. Continuarea tendinței pacificării nu este garantată, deoarece ne putem afla în intervalul dintre două conflicte majore, iar relația tip lege de putere ne poate induce în eroare, susține Aaron Clauset, în lucrarea coordonată de Nils Petter Gledish (Clauset 2020). Ideea că orice conflict se poate escalada induce, la rândul său, o oarecare prudență, ca și concentrarea în Occident a multor dintre tendințele identificate de Steven Pinker (Braumoeller 2019). Teza este importantă aici, deoarece poate implica, pentru România, o reducere drastică a severității și chiar a frecvenței amenințărilor de securitate violente (război, terorism, criminalitate etc.), dacă tendințele sunt reale și dacă acestea vor continua.

Pinker continuă argumentele unuia dintre fondatorii meteorologiei matematice, Lewis Fry Richardson, care a identificat cele două caracteristici statistice esențiale ale conflictelor. Ocurența urmează o distribuție Poisson, însemnând că sunt evenimente foarte rare (Richardson 1944). Cu toate acestea, deși majoritatea au costuri mici din punct de vedere statistic, câteva sunt catastrofale, ceea ce face ca relația dintre frecvența și severitatea sau costul războaielor să urmeze o lege a puterii; spus altfel, un număr redus de conflicte produce majoritatea pierderilor (Clauset 2020, 116) (Spagat și Weezel 2020, 131-132). O corelație asemănătoare este valabilă și pentru atentatele teroriste, iar fenomenele sunt considerate independente și cu probabilitate egală; cele două aspecte au fost confirmate în mod repetat, inclusiv cu date noi (*ibidem*).

Trebuie detaliată ideea că probabilitatea conflictelor este redusă, în sens obiectiv. Acest lucru reiese din statisticile conflictelor și din caracteristicile distribuției Poisson; dacă presupunem că nu a avut loc o schimbare majoră după 1945, avem o frecvență empirică de 0,67% și rezultă că probabilitatea ca în anul următor să izbucnească un nou conflict să fie de 30%; două, de 11%; trei, de 0,025; patru, de 0,043 etc. (Winner 2015). Tendințe similare se întâlnesc în cadrul accidentelor

de mașini (MacLean și Teale 1982-1983). Cum modelul statistic presupune că fenomenele sunt rare, aleatorii și independente, una dintre controversele generate este dacă avem de-a face cu un fenomen fortuit sau nu (Howeling și Kune 1984).

Raritatea înseamnă și că riscul declanșării unui nou război este mic, dar nu poate fi neglijat, un argument derivat din relația de lege a puterii dintre frecvență și severitate, care poate ridica semne de întrebare, atunci când este vorba despre predicții (Taleb 2018) (Pinker 2019, 264-274) (Spagat și Weezel 2020, 131) (Clauset 2020). Din perspectiva rarității și impactului, conflictele majore sunt comparabile cu cutremurele de gradul 7 sau mai mare pe scara Richter, sau cu proporția miliardarilor din populația Planetei, consecința fiind că amenințările de securitate cele mai grave sunt improbabile, dar se pot declanșa oricând, după un proces aparent întâmplător (Clauset 2020, 116). Nassim Taleb a evidențiat că metodele de predicție care recurg la extrapolarea trendurilor curente pot greși, fiindcă un singur eveniment poate răsturna tendința aparentă, o idee comună în studiul conflictelor (Taleb 2018) (Clauset 2020, 115-166). Exemplul clasic se referă la scăderea severității războiului european, înainte de declanșarea primei conflagrații mondiale din 1914-1918, o proiecție care a încurajat „cultul ofensivei” (Evera 1984) (Cirillo și Taleb 2016).

Mulți critici au argumentat că Steven Pinker se înșală. Pasquale Cirillo și Nassim Nicholas Taleb au susținut că datele despre conflicte nu indică o schimbare a riscului; războaiele rămân „lebede negre”, iar probabilitatea unui fenomen similar cu cel de-al Doilea Război Mondial este de unul la circa 80 de ani, dar proiectul lor de cercetare este vulnerabil la critici (Cirillo și Taleb 2016) (Spagat 2017) (Taleb 2018). La rândul său, Bear Braumoeller a susținut: intensitatea (morți în lupte, raportat la populația combatanților) războaielor interstatale nu a scăzut; nici severitatea (estimată ca fiind pierderile în lupte); că rata de inițiere a disputelor militarizate (războaie și tensiuni violente cu un număr de morți) s-a diminuat comparativ cu 1990, însă a crescut în ultimele două secole și că prevalența conflictelor a scăzut (severitatea în raport cu populația, unul dintre conceptele preferate de Pinker), însă caracterul de lege a puterii ne induce în eroare (Braumoeller 2019, 85-87, 106-107, 122-188). Folosind o metodologie diferită, Clauset deduce că probabilitatea unui conflict interstatal de anvergură este de unul la 161 de ani în medie, ceea ce ar însemna că datele sugerează că tendințele identificate de Pinker nu pot fi încă evaluate și nu știm încă dacă este vorba despre o schimbare reală (Clauset 2020, 123-125).

Datele sunt ambigue și disputa rămâne nerezolvată. De asemenea, în volumul coordonat de Nils Petter Gledish, Michael Spagat și Stijn van Weezel au arătat că, dacă punctul de ruptură este ales după 1950, rezultatele sunt mai favorabile argumentului lui Steven Pinker decât dacă ne uităm la 1945, însă concluziile nu sunt definitive (Spagat și Weezel 2020, 138-139). Conceptul central, costurile

conflictelor, este operaționalizat diferit în funcție de perspectiva adoptată și nu există un consens academic referitor la definiția potrivită a fenomenelor și a problemei de cercetare, însă studiile continuă. Momentan, sentimentul dominant rămâne cel exprimat de Jack Levy, Thomas Walker și Martin Edwards și anume acela că, deși pe termen lung, severitatea conflictelor implicând marile puteri în raport cu populația a crescut, iar frecvența a scăzut, severitatea tuturor războaielor a scăzut începând cu 1950, cu toate acestea războaiele interstatale nu sunt neapărat depășite (Levy, Walker și Edwards 2001, 15-48).

Din discuția anterioară, reiese că unele amenințări importante de securitate, precum războiul și terorismul, sunt dificil de interpretat, chiar și atunci când există date relativ mulțumitoare. Ambiguitățile studiilor sugerează că o abordare strict empirică riscă să ofere răspunsuri incomplete sau să reflecte prejudecățile cercetătorilor, dar că preferința pentru o abordare teoretică poate evita problemele respective, în măsura în care se dovedește a fi destul de riguroasă. Două întrebări mai generale trebuie reținute, și anume: este războiul o categorie omogenă și poate fi tratat ca o variabilă de sine stătătoare; trebuie integrat într-o clasă mai generală dacă nu, sau defalcat în categorii (Vasquez 2009)? A doua se referă la ideea scăderii importanței războiului, propunerea lui Pinker fiind încă greu de evaluat.

BIBLIOGRAFIE:

- Braumoeller, Bear F. 2019. *Only The Dead: The Persistence of War in The Modern Age*. New York: Oxford University Press.
- Cirillo, Pasquale, și Taleb Nassim Nicholas. 2016. „The Decline of Violent Conflicts: What Do the Data Really Say.” *SSRN Electronic Journal* NYU Tandon Research Paper (No. 2876315). doi:10.2139/ssrn.2876315, 2016
- Clauset, Aaron. 2020. „On the Frequency and Severity of Interstate Wars.” În *Lewis Fry Richardson. His Intellectual Legacy and Influence in the Social Sciences*, editor Nils Petter Gledish. Heidelberg: Springer.
- Evera, Stephen Van. 1984. „The Cult of the Offensive And The Origins Of The First World War.” *International Security* 9 (nr. 1): 58. doi:10.2307/2538636
- Geller, Daniel S., și J. David Singer. 1998. *Nations at War: A Scientific Study of International Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Howeling, H. W., și J. B. Kune. 1984. „Do Outbreaks of War Follow a Poisson-Process?” *The Journal of Conflict Resolution* 28 (nr. 1).
- Levy, Jack S., Walker, Thomas C., Edwards, Martin S. 2001. „Continuity and Change in the Evolution of Warfare.” În *War in a Changing World*, de Zeev Maoz și Azar Gat. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- MacLean, A.S., și G. Teale. 1982-1983. „Probability Distributions for Traffic Accidents, Injuries and Deaths.” *Australian Road Research* 12 (1): 42-44.

- Spagat, Michael și Stijn van Weezel. 2020. „The Decline of War Since 1950: New Evidence.” În *Lewis Fry Richardson. His Intellectual Legacy and Influence in the Social Sciences*, editor Nils Petter Gledish. Heidelberg: Springer.
- Pinker, Steven. 2019 [2011]. *Îngerii mai buni ai naturii noastre. De ce s-a diminuat violența*. București: Editura Publica.
- Richardson, Lewis F. 1944. „The Distribution of Wars in Time.” *Journal of the Royal Statistical Society* 07 (3): 242-250.
- Spagat, Michael. 2017. „Pinker versus Taleb: A Non-deadly Quarrell over the Decline of Violence.” *Prezentare la conferința The Nature of Deadly Quarrels: Multidisciplinary Perspectives on the Study of Violence*. York University.
- Taleb, Nassim Nicholas. 2018 [2007]. *Lebăda neagră. 2018. Impactul foarte puțin probabilului*. Ediția a treia. București: Curtea Veche.
- Vasquez, John A. 2009. *The War Puzzle Revisited*. New York: Cambridge University Press.
- Winner, Larry. 2015. *Introduction to probability*. <http://users.stat.ufl.edu/~winner/sta4321.html>.